

Projekta 2.1. apakšaktivitātes "Informatīvā kampaņa "Pilsoniskā līdzdalība un naida novēršana"" tematisko materiālu kopas 4. izdevums "Diskriminācija un naida noziegumi"

Vienlīdzības princips un diskriminācijas aizliegums

Dzīve visiem cilvēkiem pasaulē būtu daudz labāka, ja tiktu ievērots vienlīdzības princips. Vienlīdzības princips ir pamatu pamats, tas ir iekļauts visos nozīmīgākajos globālajos starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos.

Apvienoto Nāciju Organizācijas 1948. gada 10. decembrī pieņemtās Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 7. pantā ir nostiprināts vienlīdzības princips, kas paredz vienādu likuma aizsardzību pret jebkādu diskrimināciju un pret jebkuru kūdīšanu uz tādu diskrimināciju.

Tas nozīmē, ka valstīm, arī Latvijai, ir pienākums ierobežot savā valstī diskriminācijas tendences.

Eiropas Padomes 1950. gada 4. novembrī pieņemtā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija 14. pantā nosaka diskriminācijas aizliegumu: "*Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana*

tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, piederības kādai mazākumtautībai, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa."

Latvijas Republikas Satversmes 91. pantā ir nostiprināts, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā, kā arī – cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Satversmes 91. panta otrajā teikumā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma principa mērķis ir novērst iespēju,

ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu aizliegtu kritēriju, piemēram, rasi, tautību vai dzimumu, tiktu ierobežotas personas pamattiesības.

Diskriminācija sākas ar neiecietību. Neiecietība ir domāšana, uzvedība, individuāla vai kolektīva attieksme, kas pauž aizspriedumus, nepamatoti negatīvu vai agresīvu attieksmi pret cilvēkiem, kuri neiekļaujas vispārpieņemtajās normās. Naida noziegumi un diskriminācija ir neiecietības galējās izpausmes.

Arī daudzi nedzirdīgi cilvēki savā dzīvē no citiem cilvēkiem ir pieredzējuši neiecietības izpausmes tāpēc, ka ir atšķirīgi – viņi nedzird un sarunājas zīmju valodā, ko daudzi cilvēki savas nezināšanas dēļ nemaz neuzskata par īstu valodu. ▲

No neiecietības līdz diskriminācijai

Latvijas Cilvēktiesību centrs savā bukletā "Saki NĒ naida runai" (http://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/13/11/2017/saki_ne_naida_runai_buklets_13_11_m94K6bF.pdf) skaidro, kāda ir šī ķēdīte: stereotipi – aizspriedumi – naida runa, kas noved pie diskriminācijas un naida nozieguma. Stereotipi bieži vien balstās uz subjektīviem un nepārbaudāmiem apgalvojumiem un veidojas informācijas trūkuma dēļ.

Aizspriedumi ir kādas sociālās grupas vai tās pārstāvju negatīvs vērtējums. Tie ir pieņēmumi par kādas grupas raksturīgām iezīmēm, piemēram, ka ar nedzirdīgajiem nevar saprasties un tāpēc viņus nevar ņemt darbā. Aizspriedumu rašanos veicina sociālā distance, šajā gadījumā – starp starp nedzirdīgajiem un darba devējiem.

Visplašākajā nozīmē diskriminācija ir vienlīdzīgas attieksmes pārkāpums.

Par diskrimināciju uzskatāma arī personas aizskaršana vai norādījums to diskriminēt. Aizskaršana ir personas pakļaušana, cieņas aizskaršana, naidīgas vides radīšana.

Par diskrimināciju dzimuma

dēļ uzskatāma, piemēram, arī mazāk labvēlīga attieksme pret sievieti grūtniecības laikā vai pēcdzemdību periodā.

Bet reizēm tieši vienāda attieksme var veidot diskrimināciju. Piemēram, darba devējs pieņem darbā invalīdu, nepielāgojot darba vidi viņa vajadzībām, bet prasa vienādus darba rezultātus kā no citiem darbiniekiem.

Ir arī termins "norādījums diskriminēt". Kā tas izpaužas? Piemēram, darba devējs ievieto sludinājumu, kurā norāda kāda dzimuma, vecuma un tautības jābūt kandidātam. Ja tas nav vajadzīgs darba īpatnību dēļ, tad tas ir norādījums diskriminēt. ▲

Diskriminācijas veidi

Ir tieša un netieša diskriminācija.

Tieša diskriminācija ir tad, kad pret kādu izturas sliktāk nekā pret citiem nebūtiska iemesla dēļ, piemēram, rases vai etniskās izcelsmes, reliģiskās pārliecības vai ticības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ.

Piemēram, ja uzņēmuma vadītājs atsakās pieņemt darbā atbilstoši kvalificētu cilvēku tikai viņa invaliditātes dēļ.

Netieša diskriminācija ir tad, kad šķietami neitrālu noteikumu, kritēriju vai prakses rezultātā kādai cilvēku grupai rodas neizdevīga situācija viņu rases vai tautības, reliģiskās pārliecības vai ticības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ un ja šo praksi nevar objektīvi pamatot ar attaisnojošu iemeslu.

Piemēram, uzņēmums, kas savam personālam aizliegtu valkāt cepuri, patiesībā aizliegtu tur strādāt arī ikvienam, kas nēsā galvas apsegu reliģisku apsvērumu dēļ, piemēram, daudzām musulmanietēm.

Eiropas Savienībā vien dzīvo aptuveni 80 miljonu personu ar invaliditāti, kurām dažādie funkcionālie traucējumi joprojām

Tālāk lasiet nākamajā lpp.

bieži vien neļauj pilnvērtīgi integrēties sabiedrībā. Arī Latvijā tas notiek, piemēram, tiek uzaicināta kāda persona ar invaliditāti uzstāties uz skatuves, bet nav padomāts, kā viņš ratiņkrēslā vispār nokļūs uz skatuves.

Sabiedrības integrācijas fonda sekretariāta direktore Aija Bauere: „Nav iespējama integrācija, ja sabiedrībā pastāv diskriminācija. Ja kāds nav pietiekami novērtēts, ja viņam nav dotas vienlīdzīgas iespējas kā visiem pārējiem.” (<https://lvportals.lv/norises/261589-viena-latvija-dazadi-cilveki-dazada-pieredze-2014>). ▲

Kādi punkti Darba likumā visbiežāk tiek ignorēti?

Darba likumā teikts, ka darba sludinājums nedrīkst attiekties tikai uz vīriešiem vai tikai uz sievietēm, izņemot gadījumu, kad piederība pie noteikta dzimuma ir attiecīgā darba veikšanas vai attiecīgās nodarbošanās objektīvs un pamatots priekšnoteikums (32.panta 1.punkts);

Darba sludinājumā aizliegts norādīt vecuma ierobežojumus, izņemot gadījumu, kad saskaņā ar likumu personas noteiktā vecumā nedrīkst veikt attiecīgu darbu (32.panta 2.punkts);

Darba sludinājumā aizliegts norādīt konkrētas svešvalodas prasmi, izņemot gadījumu, kad tā pamatoti nepieciešama darba pienākumu veikšanai (32.panta 2.daļas 1.punkts). ▲

Kas ir naida runa un naida noziegumi?

Ļoti bieži aizspriedumus rada apdraudējuma sajūta. Un te mēs varam iemācīties jaunu terminu: ksenofobija. Tās ir pārspīlētas bailes vai nepatika pret svešiniekiem, viņu kultūru vai jebko svešu, atšķirīgu vai nepazīstamu. Vārds radies no diviem sengrieķu izcelsmes vārdiem: xenos – svešs un phobos – bailes.

Ja cilvēki izjūt apdraudējumu, viņos rodas pretestība, kas var novest pie naida nozieguma.

Kas atšķir naida noziegumus no citiem noziegumiem? Naida noziegumi atšķiras no citiem noziegumiem, jo to motīvs ir naidis vai aizspriedumi pret cietušo, nevis, piemēram, mantkārīgs nolūks. Naidis ir vērstis pret personu vai personu grupu to pazīmju dēļ, kas veido katra cilvēka identitāti.

Šīs pazīmes ir iekļautas gan starptautiskos, gan Latvijas tiesību aktos. Galvenokārt tās ir: rase vai ādas krāsa, etniskā un nacionālā piederība, reliģiskā pārliecība, vecums, dzimums, fiziskās un garīgās spējas, seksuālā orientācija. Šīs pazīmes nevar mainīt, piemēram, nedzirdīgs pēkšņi nevar sākt dzirdēt, nav iespējams mainīt arī savu vecumu, etnisko izcelsmi, ādas

krāsu.

Saskaņā ar Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja skaidrojumu, termins “naida noziegums” ir noziedzīgs nodarījums, kas ir vērstis pret personu vai pret personas īpašumu, pamatojoties uz piederību noteiktai sabiedrības grupai.

Naida noziegumiem var būt dažādas izpausmes formas: izteikumi (piemēram, draudi vai aizskārumi) – gan mutiski, gan rakstiski; rasistiska vai cita naidīga satura materiālu izplatīšana (skrejlapas, grāmatas u. c.); aizvainojoši grafiti; īpašuma bojāšana (izsisti logi, pārdurtas automašīnu riepas u. c.); kapu apgānīšana; fizisks uzbrukums.

Krimināllikuma normās ir noteikta

atbildība par naida noziegumu, naida runas un diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanas gadījumiem, paredzot kriminālatbildību par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu (Krimināllikuma 78. pants), diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu (Krimināllikuma 1491.pants), kā arī sociālā naida un nesaticības izraisīšanu (Krimināllikuma 150.pants).

Naida noziegumu un naida runas aktualitāte sabiedrībā ir palielinājusies, ņemot vērā vairākus aspektus - bēgļu jautājums Eiropā, anonīmo komentāru publicēšana, dažādu sabiedrisko organizāciju darbība pret noteiktām sabiedrības grupām.

Naida noziegums ir tad, ja noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir iekļauts Krimināllikumā un ir konstatējams naida motīvs pret konkrētu aizsargājamo sabiedrības grupu, piemēram, bēgļiem vai invalīdiem. (http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/publikacijas/naida_noziegumu_un_naida_runas_izmeklesana_lv_2016_1496214733.pdf) ▲

Kur beidzas vārda brīvība un sākas naida runa?

Īpašs ir jautājums, kur beidzas vārda brīvība un kur sākas naida runa. Satversmes 100. pants nosaka: ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

Cilvēki bieži raksta komentārus ziņu portālos, Facebook un citur un bieži vien nevar saprast, cik asi/emocijonāli viņš drīkst izteikt savas domas par kādu jautājumu, lai izteiktu savus uzskatus, bet nepārkāptu likumu.

Pirmkārt, savus uzskatus vienmēr ir iespējams izteikt korekti. Otrkārt, Satversme pieļauj vārda brīvības ierobežošanu likumā paredzētajos gadījumos, aizsargājot citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrī-

bas drošību, labklājību un tikumību. Tāpēc vārda brīvība nav visatļautība.

Atcerieties, ka jūsu vārda brīvība nedrīkst pārkāpt citu cilvēku privātās dzīves neaizskaramību, goda un cieņas aizskaršanu, robežoties ar naida kurināšanu vai aicinājumu uz vardarbību.

Būsim pieklājīgi un korekti savos izteikumos un interneta komentāros! ▲